
RİSK TOPLUMUNDA NOSTALJİNİN KAÇINILMAZLIĞI: GÜVENLİ BİR YAŞAM ARAYIŞI ve NOSTALJİ

*Mevlüt ÖZBEN**

ÖZET

Bu çalışma, risk toplumu kuramı üzerinden, düşünümsel modernlik evresinin klasik modernlik evresinden farklılaştığı ölçüde nostaljiyle yakınlaştığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Geçmişin yeniden gözden geçirilerek şimdiye daha sakınlı yaklaşılması eleştirel bir proje olarak değerlendirilen modernliğin temel özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Nostalji, Modernleşme, Risk Toplumu

GİRİŞ

Modernlik, yakın bir zamana kadar, Aydınlanmanın kendisine taktığı "ilerleme" kulpuyla insanlığın en değerli ve göz kamaştırıcı hazinesi olarak görülüyordu. Öyle ki, modern dünyayı deneyimleyen herkes ondan (modernlik) beklentilerini ya da kendi paylarına düşeceğine inandıkları

*Yard. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
mozben@atauni.edu.tr

zafer günlerini yakın bir geleceğe ertelemişlerdi. Ne var ki, bugün, pek çoklarına göre tahayyül edilen o günler hiç gelmedi ya da gelmeyecektir. Şimdilerde herkes, gelecekte kazanılacağı umulan zafer günlerine açılan kapıların, en azından, anahtarlarının kaybedildiğinde hemfikirdir. Dahası söz konusu anahtarlar geçmişte aranacaktır.

Modernliğin klasik evresinden farklı olarak bugün artık “düşünümsel modernleşme” olarak da anılan, ilkinin çevreleyen koşulları ve ona ait temelleri değiştiren farklı bir modernlik evresinden söz edilmektedir. Bu evrenin şekillendiricisi, ilkinde olduğu gibi ereksel akılcılık ve çizgisellik değil de, aksine, bunlara ilişkin bir yan etkiler yönetimi olarak belirmektedir. Başka bir deyişle, klasik modernliğin eskiyen yüzünün altından bir risk toplumu çıkmıştır. Risk toplumu, modern toplumun yenilenme dinamiğinin yaratmış olduğu toplumsal, ekolojik ve bireysel risklerin gitgide sanayi toplumunun denetim ve emniyet kurumlarının etki alanından çıktığı bir gelişme aşamasına verilen isimdir (Beck, 2005; 12-13, 33). Tam da bu noktada, yani dünyanın artık pek de güvenli bir yer olmadığına çeşitli unsurlarla ve neredeyse her şeyin bir yan etkisinin olacağı/olabileceği saplantısıyla herkesi sarmalamasının bir ürünü olan “korku kültürü” (Furedi, 2001; 19) geçmişe duyulan özlemin kışkırtıcı nedenlerinden biridir. Nostalji, “korku kültürü” içinde kendiliğinden gelişen bir tür güvenlik refleksi olarak da düşünülebilir. Bu bağlamda riskli yaşamın ortaya çıkardığı güvenlik endişelerinin yeniden kurduğu geçmiş herkesin cenneti olmaya aday olabilmektedir.

Bu çalışma, düşünümsel modernlik evresini belirleyen önemli unsurlardan biri olan risk algısı, riskli yaşam koşulları, kısacası risk toplumunun geçmişe yüklediği anlam ve onun deyim yerindeyse şimdide, yeniden kuruluşuna etkisini bütünlüklü bir perspektif içerisinde ortaya koymayı deneyecektir.

RISK TOPLUMUNDA NOSTALJİNİN KAÇINILMAZLIĞI

Bauman, Michael Phillipson'ın *Modernliğin Dümen Suyunda (In Modernity's Wake)* adlı kitabını yorumlarken, geminin (klasik modernliğin) geçip gittiğini ancak geçmenin oluşturduğu dalgaların etraftaki tüm teknecileri teknelerinin rotalarını yeniden ayarlamaya mecbur ettiğini ve nihayet denize düşenlerin de teknelere ulaşmak için zorlu bir yüzme maratonuna maruz kalacağı bir türbülans yarattığını söyler. Ona göre sular durulduğunda bizler, güverteden olmasa da, bütün bunlara sebep olan gemiye arkadan

ama neredeyse tüm açlarıyla daha yakından bakma şansına sahip olacağız ve dümen suyunun yarattığı türbülansla yaşamayı öğrenerek yeni bir akılla (eleştirel akıl) hareket edeceğiz (Bauman, 2003; 347).

Bu yaratıcı eğretilen ve Bauman'ın yorumları, Aydınlanma'dan bu yana ilerlemenin insan (birey) eksenli merkezinden önemli bir sapmanın meydana geldiğini daha açık bir biçimde gösteriyor bize. İnsan kendi yapımı ve gurur kaynağı gemisiyle (Aydınlanmanın kendi paradoksu olarak akıl ve ilerleme) nereye gideceğini kestiremediğinin şimdi daha iyi anlaşıldığı yolculuğunda gemiden düşünce, yöneldiği/vardığı hedefi (ilerleme) ve onu oraya götürecek olan gemisini (akıl) eleştirel bir gözle görmeye başlamıştır. O, içinde kalınan türbülans ve geminin rotasının yarattığı hayal kırıklığı karşısında kendi durumunu yeniden gözden geçirecek ve yeni vaziyet alışlarla hayatta kalmaya çalışacaktır. Bu hayatta kalma mücadelesinde, şimdinin dümen suyunda güvenli bir yaşam (hayatta kalma) stratejisi geliştirmek isteyecek ve arkadan takip ediyor olmanın bir sonucu olarak şimdiki deneyimleriyle (geçmişle) düzenleyecektir. Başka bir ifadeyle modernliğin düşününsel evresinde şimdi, deneyimlerin (geçmişin) yeniden gözden geçirilmesi ile düzenlenmek istenecektir. Burada, riskli yaşam koşulları içerisinde yaşamaktansa (türbülans) ya da zaten yaşanıyor olmasından dolayı, sanıldığı gibi nostalji risklerden kaçmanın ve onunla aramıza bir mesafe koymanın bir yolu değildir. Aksine, modernliğin düşününsel evresinde nostalji, riskli yaşam koşulları ile mücadele etmenin ve şimdiki dizayn etmenini bir yoludur.

Şimdiki dizayn ederken nostalji ve yeniden gözden geçirilen geçmiş ile modernliğin düşününsel evresi arasındaki dolaysız ilişkinin yaratıcısı olan risk toplumuna geçiş Beck'e göre, sanayi-teknik gelişmelerin neden olduğu tehlikelerin hesaplanamazlığının fark edilmesi, toplumsal bağlanmanın temellerinin bir öz-düşünüm sürecinden geçirilmesi ve geçerli uzlaşımların rasyonellik temellerinin sorgulanmasıyla gerçekleşir. Böylece toplum, risk toplumunun kendi hakkındaki tasavvuruna uygun olarak düşününsel bir nitelik kazanmış olur. Toplum(lar) artık kendi kendisinin konusu ve sorunu haline gelmiştir (Beck, 2005; 45). Bu toplumlar bildik sanayi toplumlarının en temel özelliklerinden biri olan sınıflı toplum yapısına da uymazlar. Geçmişte sınıflı toplum yapısının belirleyicisi olan eşitsizlikler halen varlığını sürdürmesine rağmen paradoksal olarak politika da, bilimde ve gündelik yaşama ilişkin yapıp etmelerde hemen hemen gözden kaybolmuştur. Özellikle 1960'lardan sonra sosyal içerikli sayısız

çalışmaya rağmen iskalanan ya da fark edilemeyen, eşitsizliğin sosyal anlamındaki değişimdir. Gelişmiş batılı veya tüm endüstrileşmiş toplumlarda sosyal eşitsizlik konusunun yerini yeni bir bireycilik süreci almıştır. Bu bağlamda artık, bir sosyal sınıfa dayanarak –ondan destek ve cesaret alarak- bireysel/insanî bir girişimde bulunmak son derece cılız sonuçlar verecektir. İnsanlar şimdilerde tek bir alanda yani ekonomik olarak hayatta kalma mücadelesi içerisinde yaşam planlarının merkezine kendilerini koymaya zorlanıyorlar ve öyle de davranıyorlar (Beck, 1992; 91-92). Söz konusu yeni bireycilik, günümüz modernlik koşullarının tüketimle birlikte temel belirleyicisi olan risk olgusunu da, pek çok şeyin kendisine göre değerlendirildiği ve biçimlendirilmeye çalışıldığı toplum modelinin merkezine taşımaktadır. Bu bağlamda yeni bireycilik, türbülânsta yaşamının nasıl bir şey olduğunu ve zaten bundan dolayı “geçmişin” önem kazanmasını da açıklayabilir bize.

Toplumsal yaşamın koşullarının bir zorunluluk olarak yeniden üretimi günümüzde artık kolektif toplumsal araçlardan başka şeyler tarafından gerçekleştirilmektedir. Öyle ki, bu yeniden üretim –devlet politikası alanından ve hatta kamusal karar mekanizmalarından çıkarılarak- büyük ölçüde özelleştirilmektedir. Artık bu süreçler genellikle “kurumdışılaştırılarak” en temelde, bireyden, bireyin öz yaratımına yönelik “kendi işini kendin gör” girişimlerinden ortaya çıkmaktadır. Bu şekliyle günümüzde varlığın belirlenimsizliğinden ve muğlaklığından kaçış yolları arayan kişilere devlet denetimli ve kurumsal düzeyde bir hizmet neredeyse sunulmamaktadır. Yani günümüzde, belirsizlik korkusunun kurbanlarına tüm çıplaklığıyla saldırması (Bauman, 2001; 152) yeni bireyciliğin niteliğini gösterdiği gibi bir risk toplumu tanımlamasının da anlaşılabilirliğini arttırmaktadır.

Risk toplumu modernliğin klasik evresinin “toplumsallığa” dayanan toplum anlayışını değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Söz konusu değişikliğin yarattığı kopuş o denli büyüktür ki, bu, yüzyıllar önce toplumsal yaşamın dinsel temsiline ve biçimlenişine son veren kopuş kadar büyüktür. Toplumsal olanın sonunu yaşadığımız şimdide (Touraine, 2007; 68-69) “güvenlik” temel değer mertebesine yükseltilmiştir. Bir zamanlar (modernliğin klasik evresinde) dünyayı değiştirmek (doğaya egemen olmak) insanlığın en tutkulu ideali idiyse de, düşünümsel modernlik evresinde anılan ideal yerini, doğayı tahrip etmemek ve kendimizi ondan sakınmak anlamında, güvenliğimizi sağlama kaygısına bırakmıştır (Furedi, 2001; 25). Yalnızca doğa değil elbette, aynı zamanda bilgi top-

lumundaki, özellikle teknolojik gelişmelere koşut toplumsal değişiklikler de, “imal edilmiş risk” (Giddens, 2001; 94) kavramının ne denli yerinde olduğunu gösterecek şekilde, insanı riskler karşısında yalnızlaştırmaktadır.

Tüm bunlar içerisinde bir konunun açıklanmasında fayda var: Risk toplumu aşamasında belirleyici olanın, toplumun kendi kendisinin konusu haline gelmesi anlamında, kazanmış olduğu “düşünümsel” (reflexive) niteliğin yaşamın merkezine taşıdığı riskler oluşu, *şimdi*’den tehlikelerin kol gezdiği bir kaos ortamı anlamı çıkartmamızı gerektirmemektedir. Çünkü Giddens’in da vurguladığı gibi, risk toplumunun ne olduğunu anlayabilmek için ilk olarak “risk” ve “tehlike” kavramlarını birbirinden ayırmak gerekmektedir. Risk ve tehlike aynı şeyler değildir. Örneğin Ortaçağ’da hayat oldukça tehlikeliydi. Ancak tehlikelerin verili olarak kabulünden dolayı ortada bir risk mefhumu yoktu. Öyle ki, tehlikeler Tanrı’dan veya insanların sorgusuz sualsiz kabullendikleri bir dünyadan gelirdi. Oysa risk düşüncesi geleceğe hükmetme kavrayışından ayrı ele alınamaz. Burada risk toplumu anlayışı önümüze daha tehlikeli bir dünya şablonu koyuyor olabilir. Ne ki, risk toplumu fikrinden her zaman böylesi (daha tehlikeli bir dünya) bir sonucun çıkmasını beklememeliyiz. Bu bağlamda risk toplumu, daha çok, giderek artan bir risk düşüncesini üretirken ve merkeze koyarak, gelecekle ve güvenlikle meşgul olan bir toplumdur (Giddens, 2001, 221-222).

Şimdi, bir risk düşüncesi üretiminin, güvenlikle meşgul olmalarının kendilerini tanımladığı risk toplumlarında, geleceğe hükmetme biçiminde ifade edilen amaca hizmet edişini akılda tutarak, imal edilen risklerin en önemli hammaddesinin, geçmiş ile şimdinin mukayesesinden çıkarsanan bir karşılaştırmaya (bir yol haritasına) dayandığını ileri sürebiliriz. Bu şekilde nostalji, düşünümsel modernlik aşamasının ve bu aşamayı deneyimleyen toplumların geleceğe hükmetmelerinin veya en azından onunla ilgili güvenlik endişelerinin en aza indirilmesinde önemli bir referans kaynağı durumuna gelmektedir. Yaşanmışlığın bir sonucu olan “bilinirlik” ve bunun içerisinde acılar da olsa bilinir olmaktan kaynaklanan güven, modernliğin düşünümsel evresinin insanının mazesine duyduğu özlemin en önemli nedenidir.

Şimdinin deneyimi yoluyla öğrenme ile geçmişin yeniden gözden geçirilmesi yoluyla öğrenme arasında esaslı bir fark vardır. İlkinde musallat olacağı düşünülen riskleri almaktansa, yaşanmış olanın artık risk içermesi söz konusu olmayan tecrübesine tutkuyla bağlanmak anlaşılabilir, modern

bir tutumdur. Bu bağlamda şimdinin dümen suyundan takip edilen geçmişin biçimlendirdiği bir gelecek perspektifi için de, nostalji vazgeçilmezdir. Öyle ki, nostalji, şimdinin sonuçları üzerinden değerlendirilmesi gereken toplumsal bir olgudur. Modernliğin düşünümsel evresinin sonuçlarının duyumsandığı her alanda nostalji şimdiye sıkı sıkıya tutunmanın bir yolu olmuştur. Burada yakalanmak istenen geçivermiş mazimiz değil, şimdi ve geleceğe ilişkindir. Bu bağlamda, geçmiş, modernliğin hiçbir evresinde bu kadar yakınımızda olmamıştır.

Risk toplumunun eğilim olarak öz-eleştirel bir toplum olması (Beck, 2005; 51), geçmişin şimdinin riskli koşulları ya da üretilmiş riskleri üzerinden cilalanmasına veya parlatılmasına neden olurken, bu sürece yardımcı olan tekno-ilerlemelerin de gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Hatta denilebilir ki, riskleri yaratan sınai ve teknolojik gelişmeler, aynı zamanda, bunlardan korunmanın en azından avutucu yolu olan nostaljik özleme yanıt vererek, geçmişi şimdide yaşatabilmeye yardımcı olmaktadır.

Burada Giddens'in modern öncesi ile sonrası arasındaki farklılıkları açıklarken kullandığı zaman ve uzam kavram çiftinden faydalanabiliriz. Bilindiği gibi Giddens, modernliğin zaman ve uzamla olan ilişkisini açıklarken, modernlik öncesinde *Ne Zaman?* sorusunun hemen hemen ya *Ne-rede* ile ilişkilendirildiğinden ya da düzenli doğa olaylarıyla tanımlandığından söz etmektedir. Ona göre mekanik saatin icadı ve nüfusun tümüne yayılması –ki başlangıcı 18. yüzyılın sonlarına kadar uzanan bir olgudur- zamanın uzamdan ayrılmasında son derece önemliydi. Yanı sıra, zaman bölgelerden bağımsız olarak standartlaşmaya başlamıştı. "Zamanın boşaltılması"nın başlattığı sürecin "uzamın boşaltılmasıyla" (Giddens, 2004; 26) devam ettiğini ve özellikle söz konusu "uzamsal boşalma"nın nostaljinin "şimdinin" yeniden kurucu unsurlarından biri olmasındaki rolü üzerinde kısaca duralım istiyoruz.

Zaman modernlik öncesinde *uzam* içerisinde akar ve aynı uzam içerisinde ardında sayısız "mezar" bırakarak geleceğe akardı. Geleneksel toplumlarda/dönemlerde uzamsal alanın toprağına dökülen geçmiş, söz konusu toprağı mazinin en anlamlı, duygusal anlam atfedilen ve önemli unsuru durumuna getirirdi. Bu bağlamda "kalımlılık" coğrafi bir alanla, mekanla veya toprakla özdeşleştirilirdi. Oysa modernleşmeyle birlikte başlangıçta, olağanüstü nüfus hareketliliğinin ve coğrafi olarak yer değiştirmelerin kıskırttığı maziye toprakla/meکانla bir ve aynı tutularak özlem duyulması (sıla hasreti), yaşamın kentlerde olgunlaşmaya başla-

masıyla değişmeye başlamıştır. Hatta şimdilerde “kalımlılık”, teknolojilerle cebimizde gezdirebildiğimiz ve gittiğimiz her yerde yeniden kurabileceğimiz bir geçmiş bilgisinden faydalanma usulü geliştirmemize bile neden olmuştur.

Yaşamın ritminin arttığı ve en az sanayi modernleşmesiyle birlikte tanınan tarihsel alt-üst oluşların yaşandığı günümüzün düşünömsel modernlik evresinde, özellikle, yeniden biçim verilmiş geçmişe ait repertuarın (nostaljinin) bir tür savunma mekanizması olarak kendini göstermesi kaçınılmazdır (Boym, 2009; 15). Sanayi modernleşmesinin soyutladığı klasik modernlik evresinin en ayırt edici özelliklerinden biri olan ortak yaşam hakkındaki toplumsal bir dilden, tek başına hareket etmek zorunda bırakılan bireye hitap eden kültürel bir dile geçiyor olmanın (Touraine, 2007; 15) da bir anlamı olacak şekilde, şimdilerde kültürel dil, geçmişten esinlenen, geçmişin bilgisine dayanarak kendini yeniden yaratan bir üsluba dayalıdır.

Günümüzde ortak yaşamla ilgili toplumsal bir dilden, bireye seslenen kültürel bir dile geçişin sonucu olarak, bir üçgenin tepe noktasında Musa gibi dikilen “uzman”la zeminde inayet bekleyen kitlelerden oluşan hiyerarşik model yerle bir olmuştur. Klasik modernizmde entelektüel etkinliğin en gözde metaforları, askerî, teknik ve tıbbî metaforlar iken, şimdilerde, “uzman”ın “danışman” olarak daha yumuşak tanımıyla birlikte, ekolojik ve organik metaforlar ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda uzmanın en yetkin biçimi olan ve kolektif toplumsal öznelerin içinde kendini ifade ettiği “ulus” formu da segmentasyona uğramış ve çoğullaşmıştır (Hall-Jacques, 1995; 87,109). Böylece, tek bir (ortak) geçmiş bilgisi değil, çoğul geçmiş(ler) biçimlendirmeye başlamıştır şimdikiyi. Bu, başlangıçta “zamanın boşaltılması”nın önünü açtığı “uzamsal boşalma”nın, kentlerde yaşamın olgunlaşmaya başlaması olarak ifade etmeye çalıştığımız süreçle birlikte geçmişin düşünömsel olarak ele alınması ile mümkün olmaktadır. Ancak, söz konusu ele alış tarzının aktörü, Boym’un da ifade ettiği şekliyle nostaljik kişi, sanıldığı gibi yerli değil, aksine, her zaman için yerel ile evrenseli dolayımlayan yerinden olmuş insandır (Boym, 2009; 38).

“Yeniden kurucu” ve “düşönsel” olmak üzere iki farklı nostalji türü belirleyen Boym, ilkinin nostos’u (eve dönüşü) vurguladığını ve “yitirilmiş evin” tarih aşırı bir tarzda yeniden inşasına çalışmasının aksine ikincisinde (düşönsel nostalji) özlemin kendisinin gelişip, serpildiğini ve eve dönüşü ertelediğinden söz eder. Burada yeniden kurucu nostalji kendini nostalji

olarak görmektense, hakikat ve gelenek olarak görür. Düşünsel nostalji ise insanın özlemlerinin ve aidiyetinin çift değerliliği üzerinde durur ve modernliğin çelişkilerinden çekinmez (Boym, 2009; 20). Bu bakımdan düşünsel nostalji, modernliğin sonuçlarının eleştirel bir bakışla yeniden okunduğu günümüz evresinde geçmişi ele almanın genel yolu durumuna gelmiştir. Geçmiş, deyim yerindeyse bir bilgi üretme biçimi olarak, şimdinin semptomları ile birlikte değerlendirilmektedir.

Şimdinin semptomlarını anlamlandırmada nostaljiye başvurmak, risk toplumunun modernliğin doğasında esaslı değişikliklere yol açtığı en dikkat çekici kanıtlarından biri sayılabilir. Dahası, bu şekliyle “düşünüm” dünyayı daha güvenli bir yer kılmanın, tüketilmiş olduğu düşünülen, yollarından bir olarak karşımıza çıkmaktadır (Bauman, 1998; 242, 244). Burada, her ne kadar, tekno-gelişmelerin davranışlarımıza ilişkin sürekli ve çoğunlukla zorlayıcı bir etkisi oluyorsa da, yine de, söz konusu gelişmelerin tavırlarımızı belirleyemeyeceklerini akılda tutmak önemlidir (Ross, 1995; 12). Çünkü hem sanayi ve tekno-gelişmelerin tetiklediği hem de yine onların ve özellikle tekno-gelişmelerin çözmesinin beklendiği sorunların (risklerin) merkeze alındığı günümüz modernlik evresinde “düşünüm” insanlığın sağduyulu sesidir ve bu ses önümüzden (yaşanacakların büyümesine kapılarak) değil, arkamızdan (deneyimlenen geçmişten) gelmektedir.

Modernliğin klasik evresinde şimdiye duyulan katıksız hayranlığın şimdilerde başka bir zamana duyulan özlemlerle (nostalji) birleştirilmesi risk toplumlarının nostaljik modern bakışlarının temelini oluşturur. Bu bakış, modernlik karşıtı olmayıp, daha ziyade modernliğin sonuçlarına eleştirel bir yaklaşım içermektedir. Bu bağlamda günümüz modernliğinin belirleyici unsurlarından biri olan risk toplumu kuramı açısından, düşünömsel olarak, modernlik “çiftdeğerlidir” (Boym, 2009; 54). Yani yeniden kurucu nostaljide olduğu gibi kendi-kendisini hakikat olarak görmez, eleştiriye açık kapı bırakır ya da uzamsal olarak sabit bir mekana (eve) dönüşü değil, yaşamın olgunlaştığı kent merkezlerinde kendini evinde hissetmek ister. Bunu yaparken şimdiye tutunur ve geleceğin tasarlanmasında aktif bir rol oynar. Bu yüzden yukarıda da vurguladığımız gibi, modernliğin hiçbir evresinde geçmiş (nostalji) bu kadar yakınımızda, yanı başımızda olmamıştır.

Nostalji (düşünsel nostalji), artık, tırnak işaretleri içerisinde sınırlanmış ve tarihsel üslubun bir ögesine indirgenemeyecek kadar başka bir zamansallık arayışdır (Boym, 2009; 62). Bu arayış, yaşamın olgunlaştığı kentlerde -bir zamanların gurbetinde- gerçekleşmekte ve eve dönüş özlemini bir

kenara bırakarak, özlem duyduğu her neyse onun şimdide tatminini hedeflemektedir. Kaldı ki, tekno-gelişmeler ile birlikte, Niedzviecki'nin dediği gibi, internet üzerinden hayatlarımız daha önce zaten yapılması mümkün olmayacak biçimde ve herkesin gözü önünde arşivlenmektedir (Niedzviecki, 2010; 17). Deneyimlenen “şimdi” ya da arşivlenen yaşam nostaljik yaşamdır. Hatırlanma zahmetine katlanmaya bile gerek olmaksızın depolanan yaşamlar paylaşım siteleri sayesinde herkese açıktır üstelik. *Youtube* veya *Facebook* gibi paylaşım ağları ile birlikte yalnızca yakın zamanda (dün-geçen ay-yıl gibi) yaptıklarımızı değil, geçmişimizi de (çocukluk resimlerimiz ya da videolarımız gibi) paylaşım açarız. Böylece nostalji, şimdinin ya da en azından şimdiyle bağların kesilmediği yakın geçmişin –belki de biraz öncenin- canlı tutulması suretiyle geleceğe çengel atmanın, onu tasarlayanın en etkili araçlarından biridir.

Risk toplumlarının ya da daha sık kullanıldığı şekliyle post-modern toplumların bilgisayarlaşması ile bilginin dönüşümü arasındaki ilişkide (Lyotard, 1997; 25) geçmiş bilgisi de (nostalji) dönüşüme uğramaktadır. Öyle ki, geçmiş arşivlenmekte ve gerek görüldükçe şimdinin içine monte edilmeye çalışılmaktadır. Yeni çıkan kitabında Hal Niedzviecki, “Dikizleme Çağı” olarak kavramsallaştırmaya çalıştığı günümüz kültüründe, ileride neyi başa sararak yeniden görmek isteyeceğimizi önceden kestirmenin zorluğundan söz ederek, yaşamın kayıt altına alınmasının (yaşamın arşivlenmesinin) bir gereklilik oluşu üzerinde durur. Üstelik yalnızca, kendi tercihlerimiz ve çabalarımız ile değil, devlet tarafından da –tekno gelişmelerle birlikte- eskisinden çok daha fazla gözetlenmekte, etiketlenmekteyiz (Niedzviecki, 2010; 24, 38).

SONUÇ YERİNE

Bu çalışmanın, daha çok, risk toplumu kuramı üzerinden açınlamaya çalıştığı düşünümsel modernlik ile klasik modernlik evresi arasındaki farklılıkları nostalji üzerinden değerlendirme çabasından çıkan ana sonuç şudur:

Eleştirel bir proje olarak “modernlik” ile çoğunlukla sanayileşme ve teknolojik gelişmeler, süreçler içerisinde (için) kullanılan “modernleşme” ayrımının (Boym, 2009; 51), günümüz düşünümsel modernlik koşullarının temel belirleyicilerinden biri olan risk kuramı etrafında daha da radikalleştiğini görebiliyoruz. Bu bağlamda, modernleşme geride bırakılan bir geçmişe, modernlik ise geride bırakılan geçmiş üzerinden yeniden

gözden geçirilen şimdiye karşılık gelmektedir. Anılan yeniden gözden geçirme, bizler için, nostaljinin önemini ve değerini arttırmaktadır. Bu yüzden şimdilerde, kafamızda oluşturduğumuz/tasarladığımız nostaljik çerçeveye uygun yapıp etmelerde bulunmanın gündelik yaşamımızda merkezi bir yer işgal etmesine şaşırılmamalıdır. Üstelik, burada herhangi bir şeyin gerçekten nostaljik olup olmadığı da çok önemli değildir. Önemli olan bunların nostalji hissi verip vermediğidir.

Nasıl ki, 19. yüzyılda geleneksel toplumların (feodal-zirai toplumlar) çalışma ve özellikle yaşam biçimlerinde esaslı bir dönüşüm gerçekleşmiştir; şimdilerde de, aynı şekilde, gelişmiş endüstri toplumları esaslı bir dönüşüm geçirmekte ve sosyal sınıflardan çekirdek aileye, erkeğin ve kadının toplumsal konumundan çalışma biçimlerine kadar pek çok şey değişmektedir (Beck, 1992; 153). Bu değişim içerisinde nostaljiye bakış açımız, nostalji ile ilişkimiz ve ondan faydalanma usullerimiz de değişime uğramaktadır. Örneğin şimdilerde sosyoloji yazını içerisinde de sıklıkla üzerinde çalışmaların yürütüldüğü “beden” ve modern insan bu bağlam içerisinde ele alınabilir. Modern insanın bedeni üzerindeki tasavvuru, bir yönüyle, özlem duyduğu geçmişinden geriye kalan somut/elle tutulabilir tek nesneye, varlığa yönelik tutkusundan da beslenmektedir. Beden “bir zamanlarımızın” sahipliğini taşıyan veya söz konusu “bir zamanlarımızın” şimdide temsil edildiği neredeyse tek şeydir. O, geçmişimiz üzerinden şimdide duyumsatan ve dahası geleceğe hükmetme isteğimizi gerçekleştirebilecek veya en azından olası risklerden korumamız gereken tek varlıktır.

Ayrıca, beden ile ilgili söylediklerimizi destekleyecek şekilde, bugünün modern toplumlarının bir risk toplumu kuramına uygun oldukları ve nostaljik bilginin “şimdi”nin deneyimlenmesine aracılık ettiği gibi geleceğin tasarlanmasında da önemli bir yere sahip olduğunun su götürmez kanıtlarından biri de, klasik modernlik evresinin “cinsellik” söyleminin yerini modernliğin düşününsel evresinde “sağlığın” almasıdır. Ross’un yerinde ifadesiyle, şimdilerde, sağlığın umursanmaması, yakın zamanlara kadar bastırılmış cinselliğe atfedilen ahlaki bir zayıflık olarak görülmektedir (Ross, 1995; 73). Bu bağlamda beden (varlığımızın somut nostaljik uzantısı), geçmişten geleceğe taşıyabildiğimiz ana gövde olarak, geçmişin şimdide ikamesi ve geleceğin güvenli bir tasarımına dönük arzuların üzerinde test edildiği en önemli araçtır.

Nostaljinin, düşünümsel modernlik evresinin daha riskli bir yaşam ve gelecek endişeleri içerisindeki göz ardı edilemez konumu ile ilgili pek çok örnek vermek mümkün: Kent planlamalarından, beslenme biçimlerimize ve hatta eğlence tarzımızın yeni dizaynlara ilgi göstermesine kadar. Ancak örnekler ne kadar çoğaltılırsa çoğaltılsın değişmeyen tek şey, risk toplumunun olası tehlikeleri karşısında söz konusu tehlikelerin olası kurbanlarının belirsiz akıbetleri ile baş başa bırakılmalarıdır. Bu bağlamda nostalji modernleşmenin burnunun dikine giden, havalı ve hesapsız kitapsız tavırını değiştiren haddini bilen ve daha sağduyulu bir arayışın en güvenilir kaynaklarından biridir.∇

KAYNAKLAR

- BAUMAN, Zygmunt (1998) *Postmodern Etik*, Çev: Alev Türker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (2001) *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri*, Çev: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (2003) *Modernlik ve Müphemlik*, Çev: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BECK, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*, Sage Publications, London.
- BECK, Ulrich (2005) *Siyasallığın İcadı*, Çev: Nihat Ülner, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BOYM, Svetlana (2009) *Nostaljinin Geleceği*, Çev: Ferit Burak Aydar, Metis Yayınları, İstanbul.
- FUREDI, Frank (2001) *Korku Kültürü*, Çev: Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (2001) *Modernliği Anlamlandırmak*, Çev(ler): Serhat Uyrukulak-Murat Sağlam, Alfa Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (2004) *Modernliğin Sonuçları*, Çev: Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- HALL, Stuart-JACQUES, Martin (1995) *Yeni Zamanlar: 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi*, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- LYOTARD, J. F. (2000) *Postmodern Durum*, Çev: Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, 3. Basım, Ankara.

Muhafazakâr Düşünce / Nostalji

NIEDZVIECKI, Hal (2010) *Dikizleme Günlüğü*, Çev: Gökçe Gündüç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

ROSS, Andrew (1995) *Tuhaf Hava: Sınırlar Çağında Kültür, Bilim ve Teknoloji*, Çev: Kamil Durand, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

TOURAINÉ, Alain (2007) *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, Çev: Olcay Kunal, YKY, İstanbul.

